

JŲ ŠVIESUS ATMINIMAS

PROFESORĖ PRANĖ DUNDULIENĖ

1910 02 12 – 1991 10 27

... jei turėčiau pranašystės dovaną
ir pažinčiau visas paslaptis ir visą
mokslą; jei turėčiau visą tikėjimą,
kad galėčiau net kalnus kilnoti, ta-
čiau neturėčiau meilės, aš būčiau
niekas.

(Naujasis testamentas. 1 Kor.
Himnas meilei)

Visas profesorės Pranės Dundulienės gyvenimas – tai meilė Lietuvai, pareiga tautai, tarnavimas Tėvynei.

„Lietuvoje, kaip ir kituose Europos kraštuose, etnografijos mokslas susiformavo apie XIX a. vidurį. Nuo Europos mokslo centrų neatsiliko ir Vilniaus universitetas. Čia plito mintis, kad senųjų laikų istorijai teisingai suprasti tarnauja ne tikrai kronikų, metraščių bei aktų studijavimas, bet taip pat ir etnografinė medžiaga, kuri irgi yra istorijos šaltinis. Etnografiniai faktai gali duoti raktą senajai praeičiai pažinti, nes liaudis yra natūrali savo kultūros išlaikytoja. Ji išsaugo žilos senovės liekanas ir yra tikras senovės archyvas“, – rašė profesorė knygoje „Etnografijos mokslas Vilniaus universitete“ (1978).

Pradėjusi studijuoti Gamtos (1935 m.), o po metų perejusi į Humanitarinių mokslų fakultetą, etnologijos ir etnografijos specialybę, šiai specialybei liko ištikima visą gyvenimą.

1939 m. sėkmingai apgynė pirmą mokslinį darbą „Marcinkonių apylinkės etnografinė medžiaga“, už kurį jai buvo suteiktas etnologijos ir etnografijos srities filosofijos magistro mokslinis laipsnis. Dar studijuodama (1938 m.) pradėjo dirbti Lietuvių mokslo draugijoje, nuo 1941 m. – Lietuvos TSR MA Etnologijos institute, vėliau – Etnografijos muziejuje bei Lietuvos TSR MA Istorijos instituto etnografijos skyriuje.

Po karo vėl pradėjus veikti Vilniaus universitetui, P. Dundulienė labai daug jėgų ir laiko skyrė jam. Kartu su žinomu etnografu profesoriumi J. Baldžiu (Baldausku) bei kitais bendradarbiais naujai kūrė Istorijos ir Filologijos fakulteto Etnografijos katedrą. Vėliau, po katedros reorganizavimo, dirbo Archeologijos ir etnografijos, Lietuvos TSR istorijos, Etnologijos ir archeologijos katedrose: vyr. dėstytoja (iki

1956 m.), e. doc. p. (1956–1959 m.m.), docente (1959–1970 m.m.), e. prof. p. (1970–1971 m.m.), profesore (nuo 1971 m. iki pat mirties).

Profesorė skaitė pagrindinius etnografijos kursus: Lietuvos etnografiją, Pabaltijo etnografiją, Etnografijos šaltinių mokslą bei įvairius speckursus, vedė seminarus. Jai vadovaujant parašyti šimtai kursinių bei diplominių darbų. Muziejinių bei lauko gamybinių praktikų metu pėsčiomis išvaikščiotos ir ištyrinėtos beveik visos Lietuvos apylinkės.

Vykdamą į ekspedicijas, jau pirmaisiais metais Profesorė parėngė specialias anketas, apimančias daugelį liaudies buities ir kultūros sričių – ypatingą dėmesį kreipė į materialinę, tačiau nepamiršo ir dvasinės kultūros. Išsamios anketos buvo sudarytos apie liaudies mediciną, kosmetiką, higieną, matus, saikus, saulės laikrodžius, šeimyninius papročius (gimimo, vardynų, vestuvių ir laidotuvių apeigas), kalendorines ir agrarines apiegas, Saulės, Žemės, Medžių, Mėnulio, Žalčių ir Paukščių kultą.

Profesorės rengiamos ekspedicijos buvo atsvara tuometinei valdžios vykdomai politikai. Kantriai kaip bitelė Ji rinko savaime nykstančias bei specialiai naikinamas tautos kultūros vertybes. Būdamą didelė savo dvasia Profesorė nesigyrė, kaip daugelis pastaruojų metu, neturėdami net dalelytės Jos nuopelnų, apie iš tikrųjų atliktą naudingą Lietuvai darbą tais sunkiais laikais – ne vienas aprašytų kaimų su savo senąja buitimi jau nebegzistuoja.

Etnografiniai rinkiniai, surinkti ekspedicijų metu, yra labai įvairūs ne tik turiniu, bet ir forma. Svarbiausia yra rašytinė medžiaga, brėžiniai bei piešiniai, fotonuotraukos ir fotonegatyvai. Jie laikomi VU Rankraščių skyriuje, 81 fonde. Surinkta eksponatų Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejui bei įvairių rajonų kraštotyros muziejams, neretai jie buvo pagrindas naujiems kraštotyros muziejams.

Pradėjusi tyrinėti vieną iš labai svarbių etnografijos problemų – žemdirbystės ir jos įrankių raidą Lietuvoje nuo seniausių laikų, 1954 m. apgynė kandidatinę, o 1968 metais – daktarinę disertaciją (Žemdirbystė ir jos įrankiai Lietuvoje).

Didelis Profesorės indėlis tyrinėjant religiją ir mitologiją. "Mūsų tautos mitologija ir senąja religija pradėjau domėtis nuo 1940 m. pradžios. Tada ir paskelbiau pirmuosius savo tyrinėjimų rezultatus. O ši problema man rūpėjo visą gyvenimą. Ypač jaudino nepagrįstas lietuvių mitologijos ir religijos menkinimas, pasireiškęs XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, o iš dalies išlikęs kai kurių istorikų darbuose iki šių dienų, kai senąją mūsų religiją norima identifikuoti su pirmykščiu gamtos kultu, – rašė Profesorė 1990 m. pabaigoje išleistoje knygoje "Senovės lietuvių mitologija ir religija". Galima tik pasidžiaugti, kad ši knyga buvo išleista 45 000 egz. tiražu, kai tuo tarpu "Žaltys ir jo simboliai lietuvių liaudies mene ir šodinėje kūryboje (1979 m.), "Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai" (1980 m.), "Paukščiai senoviuose lietuvių tikėjimuose ir mene" (1982 m.), "Ugnis lietuvių liaudies

pasaulėjautoje" (1985 m.) išleisti universiteto leidybos skyriaus dabar juokingu, o tada teikusiu džiaugsmo net 500 egz. tiražu. Belieka laukti pakartotino šių knygų leidimo, ir jau ne mažesniu kaip 1989 m. pasirodžiusios labai spalvingos monografijos "Duona lietuvių buityje ir pa-pročiuose" tiražu.

Naujos papildytos bibliografijos, skirtos P. Dundulienei, leidinys (Profesorė parašė 15 monografijų, per 500 mokslo bei mokslo populiari-nimo straipsnių) būtų nevystanti gėlė Mokytojai, gyvenimą pašventu-siai etnografijai, savo pavyzdžiu diegusiai mokiniamis pareigą ir meilę darbui.

Prie naujai Antakalnio kapinėse iškilusio kauburėlio sugiedotos giesmės, suguldyti vainikai, gėlės. Rimties ir susikaupimo, širdį veriančio skausmo valanda. Palydėjusieji atsisveikino žodžiu ir mintimis ... Ar tapsime mes geresni, nuoširdesni, ar bus mumyse tiek meilės ir pa-siaukojimo visiems.

Gyvenimo tikrovė ir vėlių simbolika ... Kitą rytą tik kur ne kur matėsi rožių ar gvazdikų likučiai apie kapą sustatytuose krepšeliuose bei vainikuose. Ne, tai ne kapinių vagys! Ne vagims Profesorė atidavė savo gėles – gyva būdama dalino jas visiems, mirusi – atidavė praal-kusioms stirnoms. Jos kitą dieną neskubėdamos, išdidžiai užleido vietą atėjusiems, pakildamos į aukštesnę kalvelę, kad ir vėl galėtų sugrįžti.

O mes, Jos mokiniai, ar sugrįžtame į Antakalnio kapinių ramybę, ar prisimename savo Mokytoją, ar mūsų širdyje likę vietos Profesorei, visą gyvenimą atidavusiai etnografijai, Universitetui, Lietuvai. O Ji 1978 m. taip gražiai dedikavo vieną iš savo monografijų : "Skiriu 400 metų jubiliejui švenčiančiai Alma Mater Vilnensis, kurioje mokiausi ir dirbu". Dirbu ... Universitetui, tautai, Lietuvai ... iki pat įžengimo į vėlių karalystę.

Aldona Vasiliauskienė
Vilniaus universitetas